

Dvorac Khuen - Belassy

Magdić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:551678>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATEA MAGDIĆ

DVORAC KHUEN-BELASSY

Diplomski rad

Pula, rujan 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATEA MAGDIĆ

DVORAC KHUEN-BELASSY

Diplomski rad

JMBAG: 0303039285, redovita studentica

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Povijest

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Nacionalna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Matea Magdić, kandidatkinja za magistru primarnog obrazovanja, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, 3. rujna 2017.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Matea Magdić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Dvorac Khuen-Belassy“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 3. rujna 2017.

Potpis:

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. POVIJEST NUŠTRA.....	7
3. POLOŽAJ DVORCA KHUEN-BELASSY	9
4. GRADITELJI NUŠTARSKOG DVORCA.....	11
5. VLASNICI NUŠTARSKOG DVORCA	13
6. DVORAC U DOBA GOSSEAU D' HENEFFA.....	19
7. DVORAC U DOBA SÁNDORA I KHUENA	25
7.1. Konačni oblik dvorca.....	27
8. PERIVOJNA OBILJEŽJA.....	30
9. ŽIVOT UZ VLASTELINSKI DVORAC	33
10. NAMJENE DVORCA KROZ POVIJEST	35
10. 1. Postojeća namjena	36
11. VREDNOVANJE DVORCA S GLEDIŠTA GOSPODARSKOG / TURISTIČKOG RAZVOJA LOKALNE SREDINE.....	36
12. REVITALIZACIJA DVORCA	38
12.1. Mogućnosti revitalizacije.....	38
12.2. Uvjeti i preporuke za obnovu i revitalizaciju	39
13. ZAKLJUČAK.....	42
14. POPIS LITERATURE	43

1. UVOD

Nuštar je selo koje se nalazi na istoku Slavonije u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Smješteno je između Vinkovaca i Vukovara. U selu Nuštru, na blago povišenom terenu, smjestio se dvorac Khuen-Belassy. Nuštarski dvorski sklop predstavlja jedinstvenu baroknu kompoziciju koja je doživjela historicističke preinake u 19. stoljeću.

Dvorac Khuen-Belassy nalazi se na jugozapadnom ulazu u selo Nuštar, oko 5,5 km cestovne udaljenosti od Vinkovaca ili 15,5 km od Vukovara. Gradnju dvorca započeo je grof Maximilian Gosseau d'Heneff početkom 18. stoljeća. U dva i pol stoljeća svojega postojanja, dvorac je doživio mnogo izmjena.

Kao sastavni dio dvorskoga sklopa izgrađen je perivoj. U početku je perivoj bio barokno uređen s mnogo cvijećnjaka, a kasnije postaje pejzažni. Perivoj je uništen u Drugom svjetskom ratu, a 1971. zaštićen je kao spomenik parkovne arhitekture.

Cilj rada je prikupiti što više povijesnih podataka o kompleksu nuštarskog dvorca i pokazati vrijednost dvorca i perivoja za stanovništvo Nuštra te potaknuti na revitalizaciju kulturnog dobra u gospodarske i turističke svrhe.

2. POVIJEST NUŠTRA

Neolitski i eneološki arheološki nalazi svjedoče da se u Nuštru živjelo od prapovijesti i rimskoga doba. Ime Nuštar dolazi od benediktinskog samostana Sv. Duha koji je izgrađen potkraj 12. stoljeća. Posvećen Svetomu Duhu, samostan je svojim plodnim utjecajem tijekom više stoljeća podjednako odredio tadašnju sudbinu nuštarskog naselja kao i kasnije njegovo ime. U srednjem vijeku Nuštar je nosio ime Monuštar (mađ. monostor-monoštor = samostan), a kasnije Nuštar (Tomičić, 2007.).

Redovnici benediktinskog samostana Svetog Duha u nuštarskom kraju djelovali su kao najistaknutiji poticatelji gospodarskog života, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Time su znatno nadopunjavali i obogaćivali takvu ulogu žitelja ovdašnjih slobodnih kraljevskih gradova.

Samostan je srušen potkraj 14. i početkom 15. stoljeća u dinastijskim borbama. Obitelj Gorjanski ga obnavlja 1422. Uz obnovu samostana, u blizini podižu i tvrđavu (kaštel), na povišenoj obali rijeke Vuke. Doba Gorjanskih označava ponovni gospodarski procvat i jedno stoljeće uspješnog razvoja nuštarskog Povučja. U to vrijeme kao vlasnici Nuštra spominju se obitelj Dabaš (Daubaš), Brzet (Berzeta) i Gorjanski (Tomičić, 2007.).

Razvoj trgovišta, naselja i benediktinskog samostana zaustavila su turska osvajanja. Nuštarski kraj našao se tijekom 16. i 17. stoljeća u sastavu Srijemskog sandžaka (sa sjedištem u Iloku).

Nuštarska gospoštija ustrojena je nakon oslobođenja Slavonije od Turaka, početkom 18. stoljeća. Darovnicom kralja Leopolda I. od 1703. posjed je u vlasništvu barunice Makar. Vojni graditelj i alzaški plemić Maximilian Eugen grof Gosseau d'Henef kupuje posjed 1717. Gosseau d'Henef 1718. dobiva odobrenje za proširenje posjeda na Vinkovce, prenosi sjedište vlastelinstva u Nuštar te gradi dvorac i kapelicu.

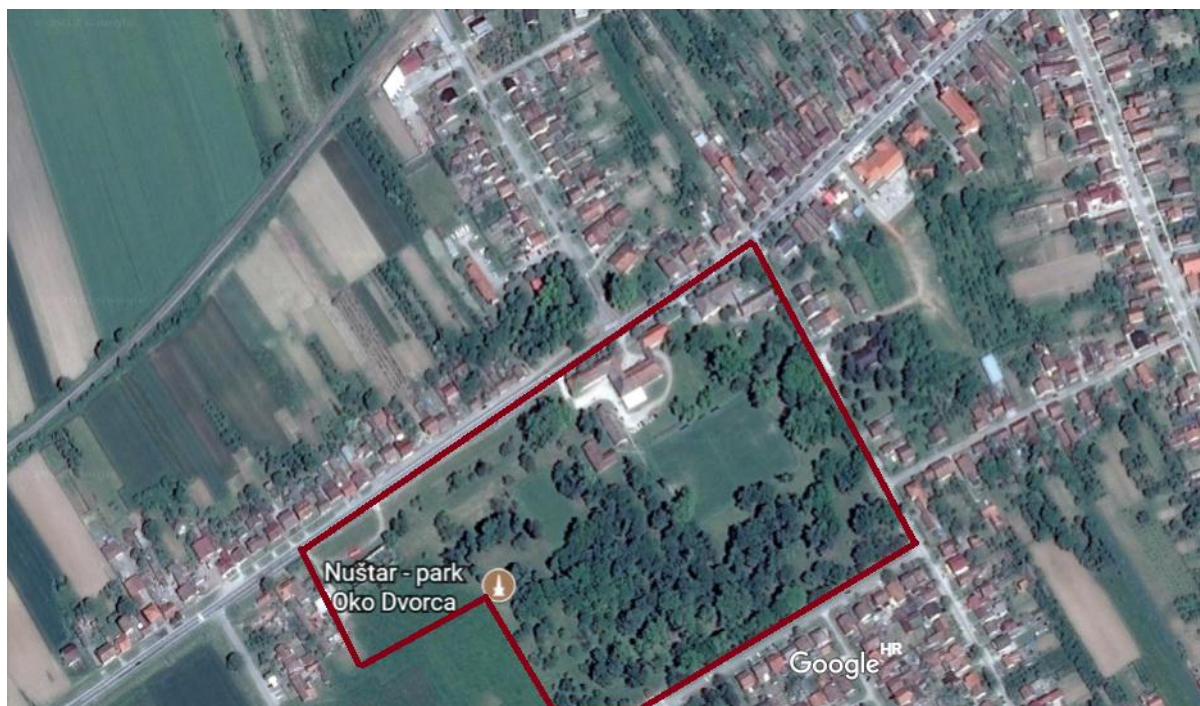
Barun Franjo Trenk kupuje gospoštiju Nuštar 1741. Nakon njegove smrti 1749. gospoštija dolazi pod upravu Dvorske komore. Nuštarsko imanje 1751. kupuje barun Mihovil Sándor de Szlavnicza (Tomičić, 2007.).

Potkraj 18. i početkom 19. stoljeća nuštarsko vlastelinstvo postupno prelazi rodbinskim vezama ili kupnjom u posjed grofovske obitelji Khuen-Belassy. Iz redova obitelji Khuen posebno se ističu braća Henrik, Antun i Karlo. Njihova obitelj upravlja Nuštrom do 1945. Nuštar se počinje naglo razvijati nakon 1848. kada ban Jelačić ukida ropstvo.

Razvoju poljoprivrede pridonosi i izgradnja parne pilane 1854. te izgradnja parnog mlina 1864. Prema izvješćima slavonske Trgovačko-obrtničke komore u Osijeku, vidljivo je kako se potkraj 1850-ih godina među članovima tzv. obrtnog odjela nalazio nuštarski vlastelin grof Henrik Khuen - kao vlasnik paromlina i parne pilane. Potkraj 19. stoljeća gradi se pruga Dalj-Vinkovci-Slavonski Brod te cesta Vukovar-Vinkovci, što također pridonosi razvoju mjesta (Tomičić, 2007.).

Stanovništvo Nuštra počinje se povećavati. Veći dio stanovništva radio je za grofa, a ostatak u Borovu ili u Vinkovcima. Općina Nuštar je 1981. brojala 6.097 stanovnika. (<https://www.dzs.hr/>, 15. kolovoza 2017.)

Danas je Nuštar mjesto s boljim životnim uvjetima od većine slavonskih sela. Blizina Vinkovaca, Vukovara i Osijeka svakako pridonose tome. Danas u Nuštu živi 3.639 stanovnika. (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf, 15. kolovoza 2017.)

**Reprodukcija 2. Satelitska snimka Dvorca i parka oko dvorca
(<https://www.google.com/intl/hr/earth/>, pristupljeno 10. kolovoza 2017.)**

4. GRADITELJI NUŠTARSKOG DVORCA

Razlikujemo tri faze izgradnje dvorca. Tijekom te tri faze dvorac je doživljavao razne promjene i imao razne namjene. Izgradnju dvorca započeo je grof Maximilian Gosseau d'Heneff. God. 1729. gradi dvorac i kapelu od kamena, a od 1732. do 1737. gradi i kapelu uz dvorac. Do 1860. kapela je bila župna crkva, a kasnije dvorska kapela. Kapela Uznesenja sv. Križa ima barokna obilježja.

Dvorac i kapela bili su položeni svojim duljim stranicama na rubu parcele, uz samu prometnicu. U njih se ulazilo bočno, preko zajedničkog dvorišta, u čijoj se osi nalazilo lovište *Zvjerinjak* sjeverno i barokni vrt južno od dvorca.

Dvorac je imao podrum, a konstrukcija je bila djelomično zidana, a djelomično drvena kanatna. U prizemlju je bio otvoreni trijem-altana i terasa.

Gosseau d'Heneff također gradi i projektira jednokatni dvorac izduženoga pravokutnog oblika (na mjestu današnjega zapadnoga krila) (Uzelac, 2007.).

U drugoj fazi, za vrijeme baruna Sándora, dvorac je radikalno pregrađen. U prizemlju su formirani križni i koritasti svodovi, a današnji izgled zapadnog krila pravokutnog tlocrta veličine 45 x 10 m pripada također ovom razdoblju (Bedenko, 2007.).

Treća faza izgradnje odvija se krajem 19. stoljeća, između 1878. i 1881. Tada dvorac dobiva konačan oblik. U duhu historicizma gradi se južno krilo koje će se hodnikom povezati s kapelicom. Svojim središnjim osnim položajem i veličinom od 45 x 15 m postaje glavni dio sklopa (Bedenko, 2007.).

Južno krilo predstavlja stilsku posebnost u odnosu na druge hrvatske dvorce, jer se ovdje spaja srednjoeuropska arhitektura dvoraca i tradicija narodnog graditeljstva. Taj stil neki nazivaju *narodnjački romantizam*, a obilježava ga uporaba drvene kanatne konstrukcije, ograda, stupova i greda na drvenim trijemovima.

Reprodukcija 3. Dio stubišta južnog krila dvorca (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

Autori konačnog oblika dvorca vjerojatno su Anton IV. grof Khuen-Belassy i Stjepan (Istvan) Müller. Nakon 1881. Müller gradi tzv. mali dvorac, građevinu „L“ tlocrtnog oblika s dužim pročeljem uz ulicu. Ova građevina nastala je pregradnjom gospodarskog objekta, a izgrađena je u kanatnoj drvenoj konstrukciji, čime je završio razvoj arhitektonskog sklopa nuštarskog dvorca (Bedenko, 2007.).

5. VLASNICI NUŠTARSKOG DVORCA

Temelje za određenje Nuštra postavili su benediktinci izgradnjom samostana u prvoj polovici 12. stoljeća. Polovicom 14. stoljeća kralj Karlo Robert daruje imanje sa samostanom Nikoli Berzeti. God. 1353. pronađeni su spisi u kojima Nikola Berzeta utvrđuje granice svog posjeda Monostora. Posjed je bio u vlasništvu obitelji Berzeta kroz tri naraštaja.

Posjed dolazi u vlasništvo obitelji Gorjanski nakon smrti Nikole Berzete 1401., a 1419. kralj Sigismund daruje Gorjanskima posjede u vukovskoj župi i pola posjeda Monostor.

Oko 15. stoljeća počinju provale Turaka. Pretpostavlja se da su u velikom pohodu na Mohač 1526. osvojili i utvrdu u Nuštru. U turskim napadima najviše je stradavalo svećenstvo i plemstvo, a pretpostavlja se da je tada izbjeglo i svećenstvo iz benediktinske opatije u Nuštru. Sto pedeset godina turske vlasti za Slavoniju je period stagnacije (Bedenko, 2007.).

God. 1703. područje Nuštra bilo je u vlasništvu Dvorske komore. Vrijednost imanja bila je približno 22.000 forinti. Stvara se nova organizacija Slavonije i Srijema bazirana na veleposjedu.

Udovica pukovnika Ivana Makara, Baronisa de Mackar Relicta D. Vidua, n. Baronissa de Schaffman, kupuje imanje 15. lipnja 1703. za 11.000 forinti. Nuštar, kao centar velikog vlastelinstva, protezao se od Marinaca do Markušice, u dužini od preko 20 km.

Pretpostavlja se da je posjed barunici Makar služio samo kao izvor prihoda. Posjed je bio u njezinu vlasništvu do 1715. kada ga, nakon njezine smrti, sin Ivan Leopold Makar prodaje za 14.000 forinti grofu Maximilianu Eugenu Gosseau d'Henefu. Za vrijeme njegove vladavine odvija se veća organizacija vlastelinstva i samog mjesta.

Grof Gosseau umro je 1741. te je pokopan u dvorskoj kapeli (Bedenko, 2007.).

Njegovi nasljednici prodali su imanje 1. siječnja 1746. barunu Franji Trenku za 16.000 forinti. Međutim, još iste godine barun Trenk zatočen je u tamnici u

Spielbergu, gdje je i umro 1749. Sva imovina baruna Trenka bila je oduzeta u korist države.

Od 1746. do 1751. nuštarskim vlastelinstvom upravljala je Kraljevska komora. God. 1751. kupuje ga barun Mihajlo von Sándor de Szlavnicza za 35.000 forinti (Žinić, 2007.).

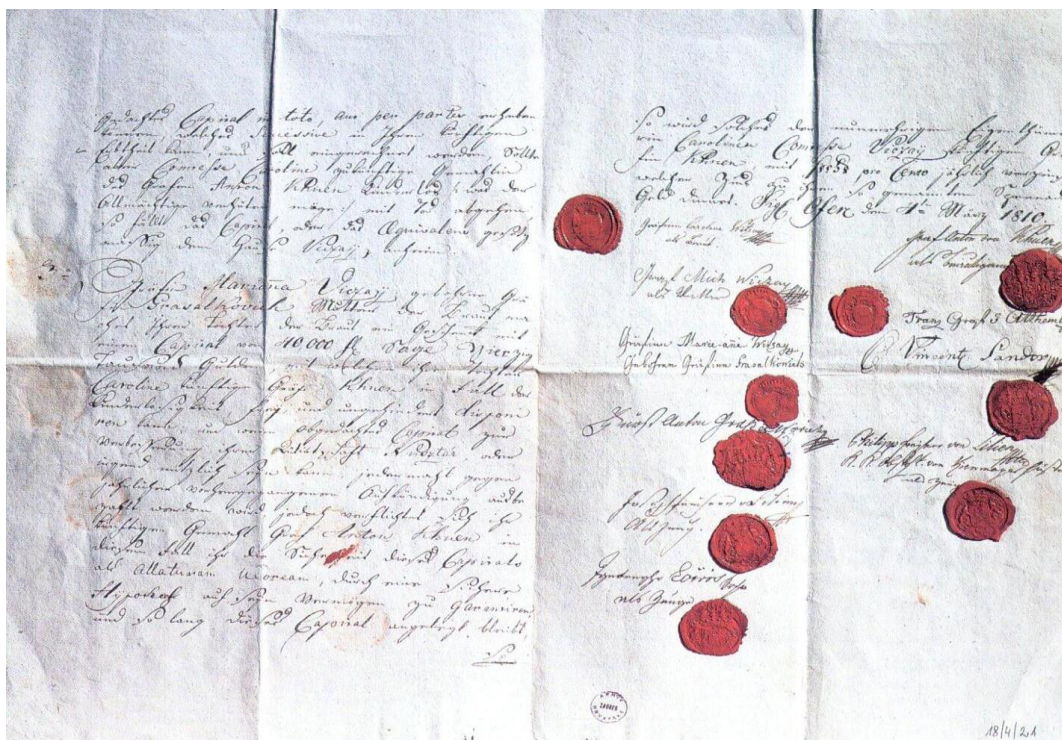
Njegov sin Josip von Sándor, poznat kao okrutan vlastelin, potkraj 1767. osuđen je platiti veliki iznos forinti za odštetu zbog uvreda, nasilja i globljenja podanika. Iste godine Josip se odrekao vlastelinstva, ustupivši ga bratu Antunu Sándoru, koji je bio spreman ispraviti bratove greške prema seljacima (Žinić, 2007.).

Grof Anton von Sándor de Szlavnicza upravljao je imanjem do svoje smrti 1802., kada imanje preuzimaju njegovi nasljednici. Sin Vincenz odrekao se prava na imanje pa ono ostaje u nasljedstvu njegovih sestara Josephe, Anne i Estere.

Najstarija sestra Josepha von Sándor de Szlavnicza, udaje se za grofa Antona Khuena-Belassyja 1782. i u miraz donosi jednu trećinu nuštarskog vlastelinstva.

Grof Anton Khuen-Belassy umro je 5. lipnja 1788. u Zagrebu, a grofica Josepha preudaje se za grofa Franca Attemsa. God. 1810. nuštarsko vlastelinstvo podijeljeno je na tri jednaka dijela. Jednu trećinu naslijedila su djeca Josepha i Antona I. Khuena, Estera Ernestina i Anton II. Khuen (svako polovicu). Preostale dvije trećinu i dalje su u vlasništvu Anne i Estere von Sándor de Szlavnicza (Žinić, 2007.).

God. 1810. grof Anton II. Khuen-Belassy oženio je groficu Carolinu Viczay-Héderváry. Odlučili su za stalno se nastaniti u Nuštru te Anton II. početkom 1811. otkupljuje preostale dvije trećine imanja. God. 1821. nadvojvoda Josip prenosi vlastelinstvo Nuštar na Antona Khuena (Žinić, 2007.).

Reprodukcija 4. Vjenčani ugovor iz 1810. (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

Anton II. i Carolina imali su šestoro djece, od kojih je troje rođeno u Nuštru. Nakon smrti Antona II. Khuena 1823., vlastinstvo su naslijedila braća Heinrich-Hinko, Anton III. i Karl. God. 1871. Karl pripisuje svojeg dio imanja braći.

Grofovi Heinrich-Hinko i Anton III. uživali su veliki ugled u ovom dijelu Slavonije. Heinrich-Hinko Khuen imenovan je 1852. za člana Šumarskog odsjeka Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva te konzervatora kulturno-povijesnih spomenika. God. 1867. Heinrich-Hinko i Anton III. imenovani su za počasne građane grada Osijeka (Žinić, 2007.).

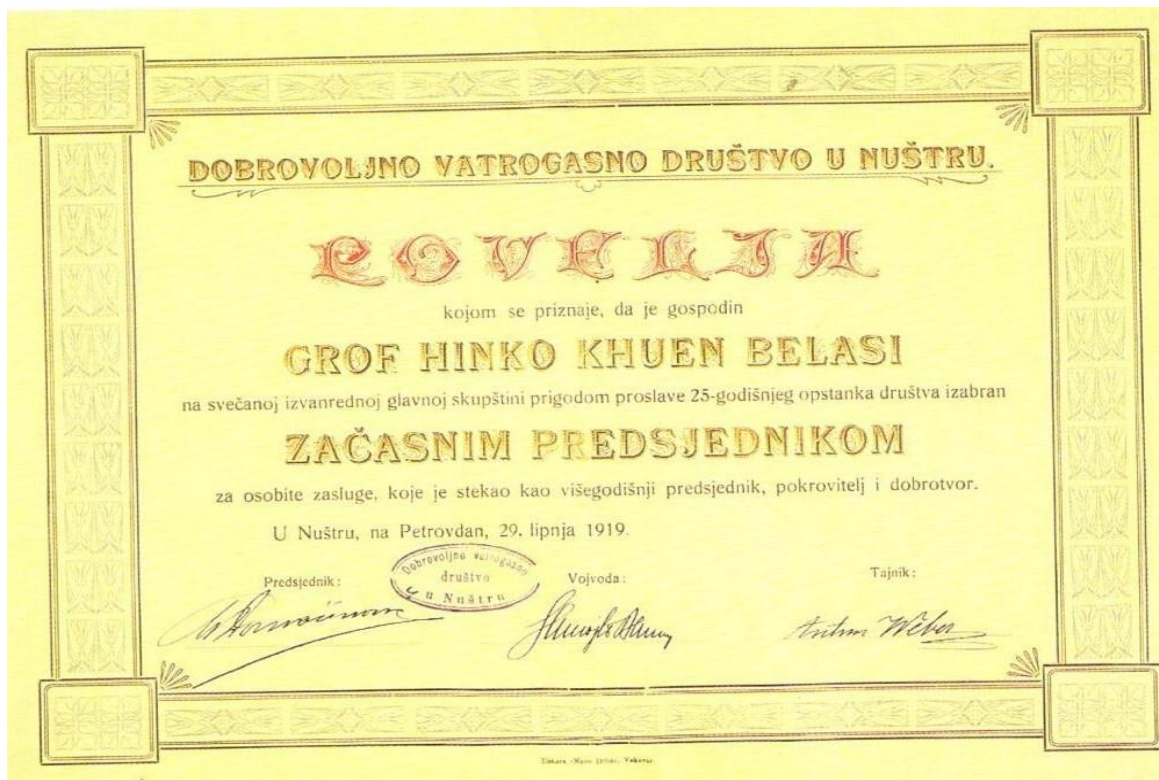
Anton III. u cijelosti preuzima vlastinstvo nakon smrti brata Heinricha-Hinka, 1880. Anton III. bio je oženjen groficom Angelikom Izdency von Monostor. Imali su sedmero djece: bili su to Dragutin (Karl), Alice, Anton IV., Angelika, Margarete, Heinrich-Jacob i Sabine.

Grof Dragutin-Karl Khuen Héderváry postavljen je 1. prosinca 1883. za hrvatskog bana. Iako je rođen u Slavoniji (u Nuštru) i govorio hrvatski, nije bio prihvaćen u Saboru.

Grof Anton IV. studirao je arhitekturu u Aachenu, a 1884. izabran je u Vinkovcima kao zastupnik u Hrvatskom saboru. Nakon smrti Antona III., 1886., otkupio je dio nasljedstva od braće Dragutina-Karla i Heinricha-Jacoba. No već 1890. umire u Orotavi (Žinić, 2007.).

Grof Heinrich II. Jacob oženio je groficu Johanu von Eltz iz Vukovara. Grof Heinrich II. Jacob bio je vrlo omiljen u narodu, a 1903. uveo je električno osvjetljenje na cijelom posjedu.

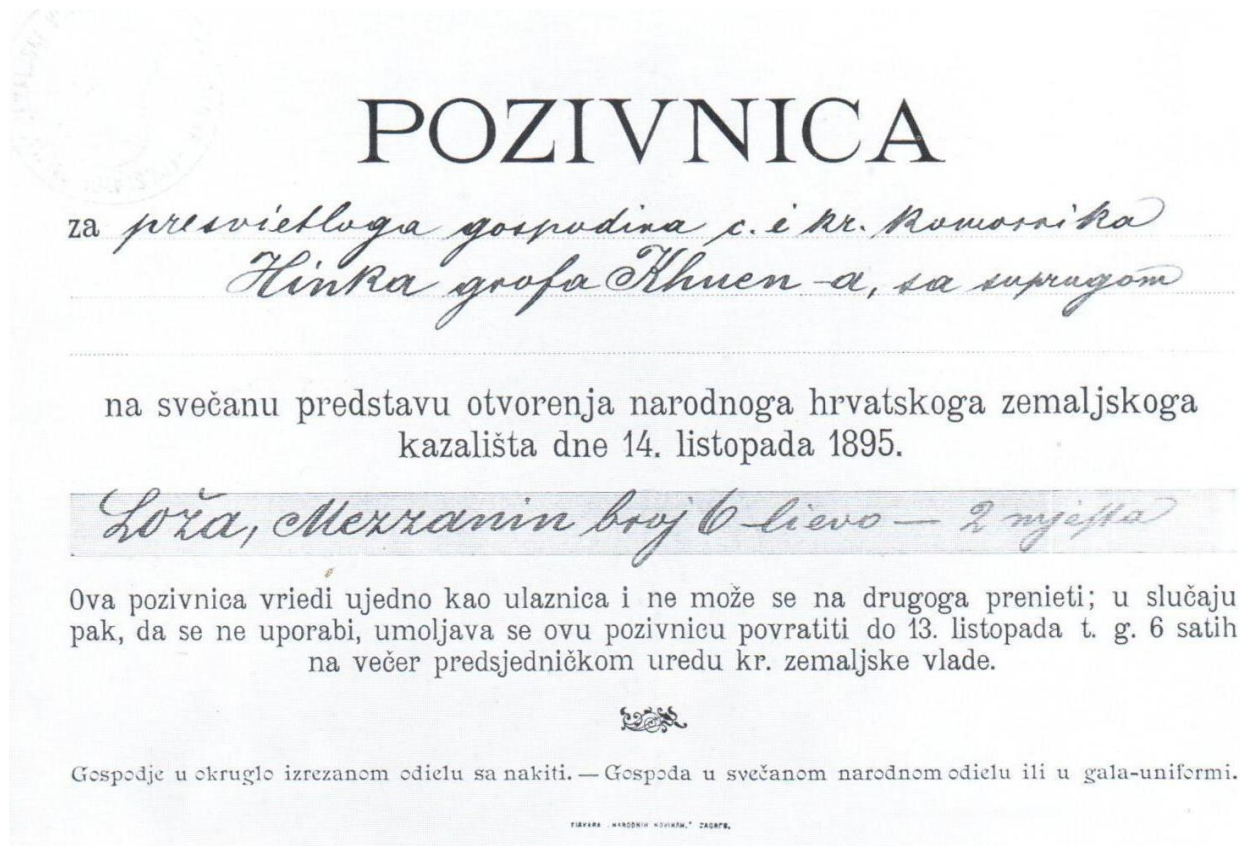
Dekretom Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade imenovan je za konzervatora zemaljskog povjerenstva za čuvanje „umejtnih i historičkih“ spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u razdoblju od 1916. do 1920. (Žinić, 2007.).

Reprodukcija 5. Povelja Dobrovoljnoga vatrogasnog društva u Nuštru grofu Hinku Khuenu (Izvor: Nuštar zbornik, 2007.)

Osnovao je Dobrovoljno vatrogasno društvo u Nuštru te je uzdržavao mjesno zabavište (vrtić). Njegova supruga Ivana bila je predsjednica Društva crvenog križa u Vinkovcima.

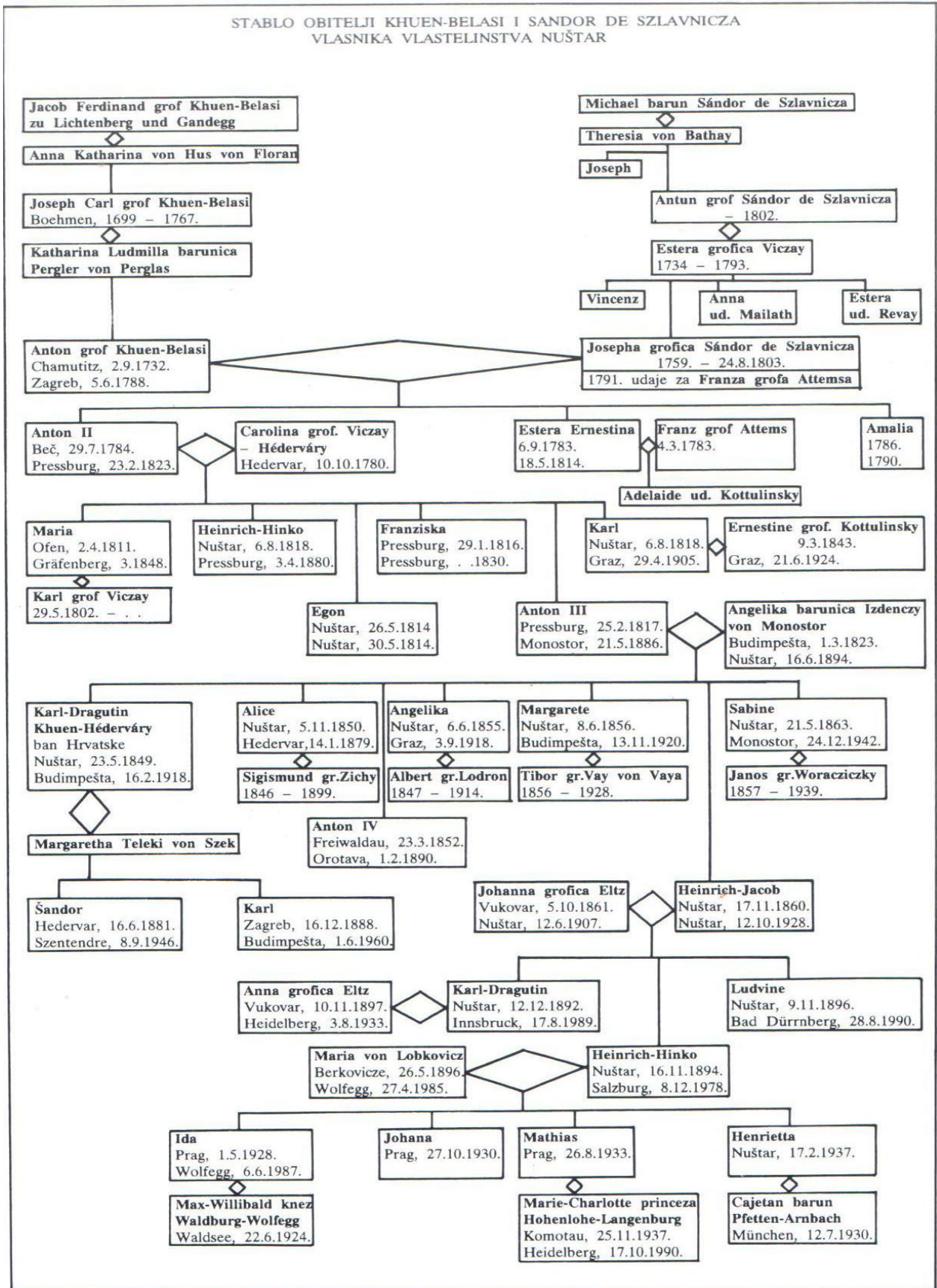
Upravo zbog njihova angažmana na različitim područjima, svestranosti i skromnosti, bili su omiljeni u narodu. O njihovu ugledu svjedoči i pozivnica za otvorenje Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu 1895. (Žinić, 2007.).

Reprodukcija 6. Pozivnica za otvorenje Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

Nakon smrti Ivane i Hinka, posjed su naslijedila njihova djeca. Heinrich III. i Ludvine dijele dvorac na dva dijela. Obitelj Khuen-Belassy posjedovala je vlastelinstvo i živjela u dvorcu do 1944. Nakon Drugog svjetskog rata posjed je nacionaliziran (njime upravlja Poljoprivredna zadruga), a dvorac se koristio za razne svrhe: kao osnovna škola, starački dom, tiskara, prerada plastike (Žinić, 2007.).

STABLO OBITELJI KHUEN-BELASI I SANDOR DE SZLAVNICZA
VLASNIKA VLASTELINSTVA NUŠTAR

Reprodukcija 7. Obiteljsko stablo obitelji Khen-Belassy i Sándor de Szlavnicza (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

6. DVORAC U DOBA GOSSEAU D' HENEFFA

O Gosseauovu dvorcu nema puno dostupnih informacija. O njemu govore samo dva opisa iz sredine 18. stoljeća. Jedan dokument je procjena građevne vrijednosti zgrada na imanju (dvorca, crkve i gospodarskih građevina), a drugi je popis pokretne imovine (Bedenko, 2007.).

Opisi su izrađeni nakon uhićenja tadašnjeg vlasnika baruna Trenka. Procjena vrijednosti zgrada iz 1751. sadrži procjene zidarskih, tesarskih, stolarskih, bravarskih i staklarskih radova, kao i procjenu vrta, a učinili su je majstori iz Osijeka. Prema zidarskom obračunu, zid oko dvorca sadrži 792 hvata ziđa, a ostale gospodarske zgrade oko dvorca 408 hvati. Upravo zbog haranja razbojnika u Slavoniji kroz cijelu prvu polovicu 18. stoljeća, može se reći da je Gosseauov dvorac gotovo utvrda.

Prema tesarskim računima, drveni dio dvorca bio je najmanje dva puta veći od zidanog dijela. Današnje ulično krilo od stubišta prema zapadu izgrađeno je poslije 1750. i zamijenilo je kanatni dio Gosseauova dvorca (Bedenko, 2007.).

Gosseauov dvorac je izgrađen kao jednokatna građevina izduženog L-tlocrta, položena dužim krilom neposredno uz prometnicu. Po tome je nuštarski dvorac u svojoj baroknoj fazi bio sličan dvorcu Eltz u Vukovaru.

Prema dvorištu, parku i crkvi bio je okrenut reprezentativni zidni dio dvorca. Na njemu je u glavnoj prostoriji bio balkon ili manja terasa s kovanom ogradom, okrenuta na istok prema crkvi ili na jug prema parku.

Gosseau je optuživan da je rušio tada dobro očuvanu benediktinsku crkvu i kapelu sv. Ane te da je kamenjem gradio svoj novi dvorac i dvorsku kapelu. U kanonskoj vizitaciji 1737. i 1754. spominje se da je crkva koju je grof Gosseau podigao uz dvorac bila posvećena Uznesenju sv. Križa. Dvorska kapela, koju je izgradio Gosseu, služila je kao župna crkva, imala je tri oltara i bila je oslikana elegantnim slikarijama (Uzelac, 2007.).

Reprodukcija 8. Dvorac s južne strane (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

U dvorcu je bilo deset soba koje su bile povezane vratima, a imale su i vrata prema hodniku. Na katu je bilo 18 običnih i troja dvostruka vrata. U prizemlju je bilo sedam soba, kuhinja i ulaz u podrum. Nije poznato gdje se nalazilo stubište. Na imanju se nalazila i zidana štala i kolnica, zidana žitnica, zidana pecara, drveni hambar za kukuruz i neke manje zgrade (Bedenko, 2007.).

Jahaća staza, koja je prolazila između dvorca i kapele, vodila je do velike šume-
lovišta pod nazivom *Zverinjak*.

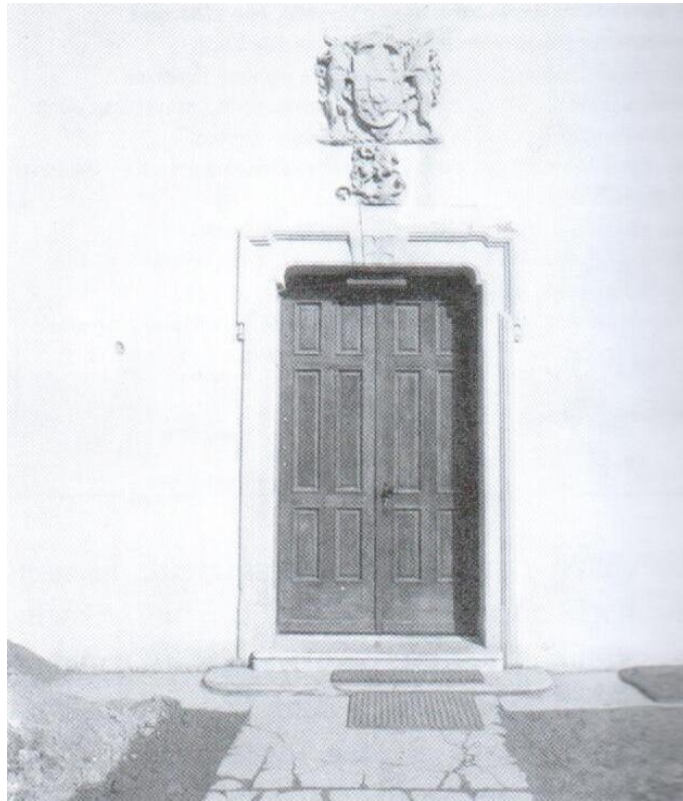
**Reprodukcija 9. Pogled prema šumi-lovištu Zverinjak s trijema središnjeg krila
dvorca (Izvor: Nuštar. zbornik, 2007.)**

Odlike jednostavnosti i funkcionalnosti posjeduje i dvorska kapela Uznesenja sv. Križa koja je sve do 1860. bila i nuštarska župna crkva. Dvorska kapela je jednostavna građevina nešto manjih dimenzija. Okrenuta je bočno prema ulici te se svojim ulaznim pročeljem nalazi nasuprot najvažnijem dijelu dvorca.

Dvorište ispred kapele-crkve na taj je način bio javni prostor koji je bio otvoren uvijek kada je otvorena i crkva. U malom dvorištu, između krila dvorca i seoske župne crkve, seoska zajednica okupljala se na nedjeljnoj misi. *Gosseau je očito od samog početka zamislio blisku integraciju seoske zajednice na svom vlastelinstvu* (Uzelac, 2007.).

U 19. stoljeću dvorska kapela je znatno izmijenjena. Izgrađeni su novi kameni okviri ulaznih vrata na zapadnom pročelju, a probijena su i nova vrata s ulice. Nova vrata nalazila su se na ukošenom dijelu svetišta, a imala su istovjetan kameni okvir kao i na glavnom ulazu. Vrata postavljena na tom mjestu omogućavala su izravni pristup s

ulice. Osvjetljavanje kapele omogućavao je ujednačen red horizontalnih prozora, postavljenih visoko i uokolo cijele lađe. Na zapadnom pročelju kapele ističe se visoki šiljati zabat koji ukrašava mali kameni reljef sv. Jurja te iznad njega nešto veći bogato klesani barokni grb (Uzelac, 2007.).

Reprodukcija 10. Portal dvorske kapele (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

Nakon Gosseauove smrti, 1741. dvorac dolazi u vlasništvo baruna Franje Trenka. Trenk je bio vlasnik imanja samo jednu godinu, a zatim ono prelazi u vlasništvo erara. Za vrijeme svoje vladavine nije učinio nikakve promjene na dvorcu. Prema opisu dvorca poslije Trenkova boravka, na zidovima još više slike Gosseauove obitelji.

Iz procjene tesarskog majstora Carla Blaharta iz Osijeka saznajemo da je kapela imala drveni tornjić koji je bio postavljen na začelju iznad svetišta. Staklar Johann Hartmann spominje 15 prozorskih krila na crkvi. Postojeći prozori na crkvi, kojih ima trinaest, vjerojatno su izvorni. Moguće je da je neki od prozora na zapadnom pročelju naknadno zazidan (Uzelac, 2007.).

Reprodukcija 11. Crkva Uzvišenja sv. Križa (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

Vrt je bio uređen s posebnom pažnjom i velikim troškom. Plan vrta nije očuvan, ali su poznate njegove dimenzije i točan položaj. Navodi se da se vrt izdvajao veličinom, bogatstvom i raznovrsnošću raslinja te francuskim tipom oblikovanja.

Vrt je bio dug 73 klaftera, a širok 68. Spominje se dvostruki dvored: vanjski (dug 58 i širok 46 klaftera) i unutarnji (dug 54 i širok 42 klaftera) te 76 komada niskog raslinja i 14 stabala biranog raslinja. U sredini vrta, pokraj bunara, nalazila se i zidana sjenica-paviljon (Uzelac, 2007.).

Popis Trenkove imovine iz 1746. izrijekom kaže da je *Castellum*¹ na posjedu Nuštar, *na dvije etaže od kojih gornja sadrži deset soba, a donja sedam s kuhinjom i podrumom, sagradio od temelja pokojni presvijetli gospodin Maximilijan Eugen grof Gosseau d'Heneff, dijelom sa, dijelom bez dobrih materijala, dapače od drva...*²

¹ Upotrijebljen je naziv »*Castellum*« jer je imanje bilo okruženo jakim zidom zbog haranja razbojnika u Slavoniji kroz cijelu prvu polovicu 18. stoljeća pa je Gosseauov dvorac gotovo utvrda.

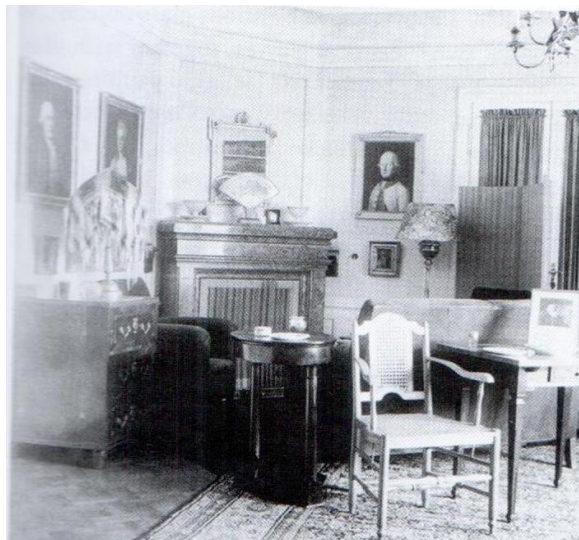
² »...*Castellum in Possessione Nustar duarum Contignationum, quarum superior cubicula numero decem. Inferior vero numero septem cum Culina et Cellario complectitur, per defunctum olim Illustrissimum Dominum Maximilianum Eugenium Comitem Gosseau d'Heneff funditus, partim cum, partim vero sine bonis Materialibus, adeoque ex lignis exstructum...*« (Arhiv Hrvatske, Urb. spisi, fasc. 75/5).

Kuhinja je zauzimala cijelo prizemlje manjeg krila, u nizu manjih različitim svodovima presvedenih prostorija. Izvješće tesarskog majstora Carla Blaharta precizira da je drveni dio bio izgrađen kanatnom konstrukcijom.

Popis pokretne imovine koju su u dvorcu zatekli popisivači 12. svibnja 1746. govori da je manje krilo bilo središte dvorca. Sobe na katu manjeg krila su bile najbogatije opremljene. Ističe se i velik broj slika, od kojih je šest predstavljalo obitelj grofa Gosseaua (Uzelac, 2007.).

U sobi pod brojem 1 komisija je zatekla 3 ormara koje su zapečatila gospoda činovnici baruna pukovnika de la Trenka, 1 zapečaćeni kovčeg, 1 zapečaćeni kovčeg šton pripada gospodinu administratoru Reichardu, 1 nosiljku s pokrivalom i polusvilenim jastucima, 1 veliku fotelju i pet manjih, 1 njemačko odijelo s košuljom, srebrnim čvorovima i srebrom istkanom, a košulja je ukrašena srebrnim čipkama, 1 noćno odijelo, 5 pušaka, 1 stolić iz orahovine, 2 slike, od kojih je jedna naslikana na staklu i čuva se na ormaru koji je u tu svrhu udešen, a druga pak visi na zidu, 1 crni ormarić koji pripada gospodinu Reichardu.« (Uzelac, 2007.)

U sobi pod brojem 2 bio je 1 stol iz orahovine od 3 dijela, 1 ormar s različitim staklenim predmetima, ukupno 30 komada i 7 jednakih čaša, zajedno s drugim čašama za pijeње čokolade, 5 fotelja, 6 slika koje predstavljaju obitelj presvijetloga grofa Gosseaua. U sobi pod brojem 3 3 zapečaćena ormara, 4. pripada crkvi, 1 krevet s 3 kom. jastuka, 1 stolić i 1 slika. U sobi pod brojem 4 1 krevet žute boje pokriven damastom, 3 stolice (sedes), 1 stolić iz orahovine i 5 slika (Uzelac, 2007.).

Reprodukcija 12. Soba nuštarskog dvorca (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

7. DVORAC U DOBA SÁNDORA I KHUENA

U drugoj polovici 18. stoljeća, od 1751., dvorac je u vlasništvu obitelji Sándor. Za vrijeme njihove vladavine dvorac je znatno pregrađen, izgrađena je velika gospodarska zgrada, čije se ruševine i danas nalaze u parku. Novoizgrađena građevina služila je kao skladište plodina. Povišeno prizemlje bilo je raščlanjeno dvostrukim redom stubova koji su nosili svodove, a na katu je bila drvena konstrukcija (Uzelac, 2007.).

Za arhitektonsku tipologiju i za arhitekturu gospodarskih zgrada baroknog razdoblja, nuštarsko skladište plodina predstavlja iznimno vrijedan doprinos, pa bi ga valjalo posebno zaštititi (Uzelac, 2007.).

Reprodukcija 13. Skladište plodina (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

Josepha von Sándor de Szlavnicza udaje se za grofa Antona Khuen-Belassyja 1782. i u miraz donosi trećinu nuštarskog imanja plemićkog obitelji Khuen. God. 1811., kupnjom preostalih dviju trećina imanja, obitelj Khuen postaje vlasnikom cijelog

vlastelinstva. U njihovo vrijeme, tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, imanje doživljava svoj najveći procvat (Uzelac, 2007.).

God. 1860. izgrađena je nova župna crkva, a dvorska kapela postala je samo obiteljska crkva. Gotovo cijela parcela iza dvorca pretvorena je u veliki park, u kojem su se nalazili ostaci baroknog vrta.

U arhivi obitelji Khuen očuvan je veći broj pisama arhitekta Stjepana (Istvana) Möllera, među kojima se nalazi jedno sa skicom prijedloga za pretvaranje starog skladišta za plodine u parku u štalu za konje, navodi Uzelac. Krajem 19. stoljeća zgrada skladišta plodina zaista je pretvorena u konjušnicu, a ispred nje je uređeno i kružno vježbalište za konje (Uzelac, 2007.).

Zapadno uz cestu prema Vinkovcima, izgrađena je gospodarska zgrada paromlina. Uzelac navodi da je zgrada paromlina *zanimljiv spomenik gospodarske arhitekture 19. stoljeća, kojom su nagoviješteni i prvi začeci industrijskog razvoja.*

Reprodukcija 14. Spoj Sándorova i Khuenova krila dvorca (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

7.1. Konačni oblik dvorca

U drugoj polovici 19. stoljeća, između 1878. i 1881., dvorac dobiva konačan oblik. U duhu historicizma gradi se južno krilo koje svojim središnjim osnim položajem i veličinom od 45 x 15 m postaje glavni dio sklopa. Autori konačnog oblika dvorca vjerojatno su Anton IV. grof Khuen-Belassy i Stjepan (Istvan) Möller.

Anton IV. Khuen-Belassy studirao je arhitekturu u Aachenu, no nema podataka da je diplomirao. Poslije očeve smrti naslijedio je imanje. Istvan Müller bio je profesionalni arhitekt. Möller je bio aktivan u Nuštru kao vrlo mladi projektant (Bedenko, 2007.).

Južno krilo predstavlja stilsku posebnost u odnosu na druge hrvatske dvorce. Na južnom krilu spaja se srednjoeuropska arhitektura dvoraca i tradicija narodnog graditeljstva. Taj stil neki nazivaju *narodnjački romantizam*, a obilježava ga uporaba drvene kanatne konstrukcije, ograda, stupova i greda na drvenim trijemovima. Težnja da se cijelo krilo izgradi u kanatnoj konstrukciji može se pripisati arhitektu Stjepanu (Istvanu) Mölleru.

Južno krilo sadrži podrum, prizemlje, kat i trijemove. Trijemovi se nalaze u prizemlju i na katu i na sjevernom i na južnom pročelju. S dvorišne strane u prizemlju južnog krila su kameni toskanski stupovi, a na katu su pučki izrezbareni drveni stupovi (Bedenko, 2007.).

Sobe u južnom dijelu dvorca imaju veliku površinu i povezane su sustavom kružnog kretanja. Iz sobe u sobu se ulazi posredno, a kao komunikacija služi stubište u središnjem dijelu, koje razdvaja četiri grupacije prostorija s kružnim kretanjem. Trijemovi su služili kao »vanjski hodnici.« Pretpostavlja se da se u južnom krilu, osim stambenih prostorija, nalazila uprava vlastelinstva i reprezentativni prostori salona (Bedenko, 2007.).

U unutrašnjosti dvorca nalaze se drveni stupovi na sredini soba koji nose drvene grede. Novo krilo, izgrađeno kanatnom konstrukcijom, postavljeno je tako da poveže stari dio dvorca i kapelu u jednu arhitektonsku cjelinu.

Reprodukcija 15. Južno krilo hodnikom povezano s kapelicom (Izvor: <https://www.google.hr/search?q=DVORAC+KHUEN+BELASSY>, pristupljeno 10. kolovoza 2017.)

Nakon 1881. arhitekt Möller gradi takozvani mali dvorac, građevinu „L“ tlocrtnog oblika s dužim pročeljem uz ulicu. Ova građevina nastala je pregradnjom gospodarskog objekta, a izgrađena je u kanatnoj drvenoj konstrukciji.

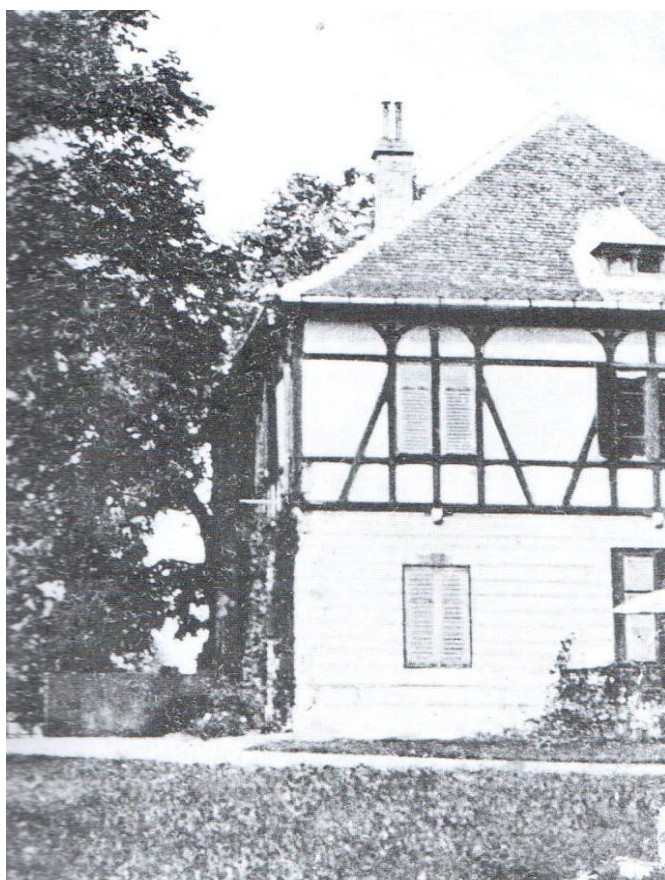
Zapadno krilo ima tri etaže, podrum, prizemlje i kat. U prizemlju i na katu malog dvorca nalaze se prostorije koje su nekada bile spavaće sobe. U kraćem kraku L sklopa, na katu su se nalazile dvije veće reprezentativne prostorije od kojih je jedna bila salon, a druga knjižnica. U prizemlju zapadnog krila nalazilo se spremište i kuhinja. Spremište i kuhinja su bili povezani s podrumom-spremištem u ukopanoj etaži. U zapadnom krilu su bila dva stubišta na suprotnim krajevima. Glavno stubište bilo je u istočnom dijelu. U zapadnom krilu nalazilo se deset manjih soba i dvije veće (Uzelac, 2007.).

Mali dvorac je skladna i vrlo uspješna građevina koja označava konačnicu razvoja nuštarskog vlastinstva. Njezina arhitektura predstavlja sintezu ukupnog arhitektonskog iskustva iz obje faze razvoja kompleksa nuštarskog dvorca.

Nakon bombardiranja 1991. mali dvorac osobito je oštećen, a i ostatak dvorca znatno je stradao (Uzelac, 2007.).

Reprodukcija 16. Trijem u ulaznom dvorištu. Pogled sa zapada (Izvor: Nuštar. zbornik, 2007.)

Reprodukcija 17. Mali dvorac između dva svjetska rata (Izvor: Nuštar, zbornik, 2007.)

8. PERIVOJNA OBILJEŽJA

Perivoj nuštarskog dvorca razvijao se kroz tri faze. Prva, barokna, faza započinje 20-ih godina 18. stoljeća izgradnjom zapadnog krila i kapelice. U to vrijeme perivoj je bio simetrično komponiran, sa sjenicom i bunarom u središtu te ograđen visokim zidom. Veličina perivoja iznosila je 130 x 140 m, a sadržavao je geometrijski oblikovane cvijećnjake i staze. U perivoju se nalazilo 76 vrsta grmlja i 14 vrsta stabala (Koščak, Aničić, 2007.).

Reprodukcija 18. Jugozapadno dvorište (Izvor: <http://blog.dnevnik.hr/nustarskarevolucija/2007/09/1623278123/dvorac-gosseausandorkhuen.html>, pristupljeno 10. kolovoza 2017.)

U drugoj fazi, nakon 1811., dogradnjom južnog krila dvorca ukida se barokna osna kompozicija, perivoj se površinski širi i postaje pejzažni, sa slikovitim scenama, organskim putovima i brojnim biljnim vrstama. Anton II. Khuen Belassy doseljava u Nuštar (Koščak, Aničić, 2007.).

Sklop je sadržavao vrt i šljivik, prirodnu šumu hrasta lužnjaka i običnoga graba te egzotične vrste kao što su crni orah, američki borovac, žalosna japanska sofora, lipa, tisa (Koščak, Aničić, 2007.).

U trećoj historicističkoj fazi krajem 19. stoljeća zasađeno je mnogo cvijeća i cvjetnih grmova. U perivoju je formirano tenisko igralište te brojne skulpture i mramorne posude za cvijeće. U perivoju su postojali ribnjak i hipodrom s nadstrešnicom za jahaće konje (Koščak, Aničić, 2007.).

Danas se perivoj koristi kao park u naselju. Park je neodržavan, u lošem stanju i bez uređenih šetnica, rasvjete, klupa i druge opreme. U sklopu perivoja nalazi se nogometno igralište koje narušava izvorni ambijent dvorca i perivoja.

Perivoj nuštarskog dvorca zaštićen je 1971. kao spomenik parkovne arhitekture (Obad Šćitaroci, 1998.).

Reprodukcija 19. Nogometno igralište u perivoju dvorca (Fotografirala: Matea Magdić, 6. srpnja 2013.)

9. ŽIVOT UZ VLASTELINSKI DVORAC

U Nuštru i danas ima stanovnika koji su prije pola stoljeća radili kao sluge u sklopu vlastelinstva i dvorca grofova Khuen-Belassyja. U posljednjim godinama grofovske moći (do 1944.) u dvorcu je bilo zaposleno oko 100 sluga. Poslove su obavljali u gospodarstvu, šumarstvu, na ergeli te su na različite načine pomagali u dvorcu (Gligorević, 2007.).

Zaposlenici su bili uglavnom Mađari, Nijemci i novo doseljeno drugo pučanstvo. Dio zaposlenih bili su stalni radnici, a dio nadničari. Zaposleni su radili kao poljari, šumari, *vinciliri* (vinogradari), *meljari* (hmeljari), mlinari, konjušari, *bedineri* (poslužitelji), kuharice, spremačice, *paradoši* (fijakeristi), *bokteri* (čuvari) ... (Gligorević, 2007.).

Stalni radnici za obavljani posao dobivali su plaću koja se nazivala *komencija*³. Nuštarac Nikola Piljaš u dvorcu je bio fijakerist. Kad nije vozio grofove radio je u konjušnici. Također je dobivao *komenciju* koja je u jednoj kalendarskoj godini sadržavala:

16 metara žita, u tromjesečnim ratama, 14 metara drva, 28 kilograma soli, stan, svijetlo, 'fraj', mlijeko 1 litra na dan - a ako je trebalo više od toga, morao je platiti, jedno jutro zemlje za kukuruzu posijano - on kopa i bere i sebi uzme, jedan 'frtalj' bašče, svake godine jedno ljetno odijelo, jedno zimsko - kočijaška uniforma, svake treće godine kaput, svake četvrte bundu, par cipela, par poluđonova, 150 dinara mjesečno za druge potrepštine. Na pustari su dobivali slaninu, divljač, petrolej... Svaki sluga redovito je dobivao dar za Božić (poštivala se po jedna želja svakog sluge), a uz to je svaki sluga još dobivao po jedan tanjur različitih suhih kolača, jedan litra vina, jedan božićni kolač - pletenicu i 'tringelt' (njem. – dodatna novčana nagrada) prema zaslugi. Za Badnjak otac bi dobio i bor i divljeg zeca... Za Silvestrovo svaki je sluga dobio pola litre punča, tri-četiri krofne 'tringelt' po zaslugi. Tada bi pred dvorac dolazili seoski svirači, čestitali bi Novu godinu pa su i oni dobili punč, vino, krofne, 'tringelt'... Skupili bi darove i išli dalje. Koji su radili u kuhinji, za

³ lat.- nagrada u žitu za izvršeni posao.

Uskrs su i sami dobili nešto od 'svetenja': malo šunke, malo teletine, malo janjetine, jaja, putra 'milihbrota' (mliječnog kruha)... Kao uskrni dar svaki je sluga dobio tanjur kolača, litra vina i opet 'tringelt' po zasluži (Gligorević, 2007).

Marija Pandurović bila je kuharica u dvorcu. Plaću je dobivala u novcu, oko 2.000 kuna mjesečno. Također je redovito dobivala darove za Uskrs, Božić i Novu godinu. U sklopu dvorca postojala je sirotinjska kuhinja u koju su svaki dan dolazila jesti siromašna školska djeca te su dobivala odijelo i igračke. Grofovski obitelj brinula je o roditeljima u selu, nemoćnima i *trajberima* (lutalicama) (Gligorević, 2007.).

Grofovski obitelj redovito je odlazila na misu u crkvu Svetog Duha zajedno s drugim stanovnicima Nuštra. Djeca grofovski obitelji pohađala su školu zajedno s drugom nuštarskom djecom. Članovi grofovski obitelji rado su odlazili promatrati seoske zabave, maškare...

Dolazak novih grofica pozdravljale su cure i momci u lijepim narodnim nošnjama i u njihovu čast plesali su i pjevali ispred dvorca te držali počasne govore. Sačuvan je pozdravni govor Nuštarke Marije Pokršćanski koji je kao djevojčica sastavila i 15. prosinca 1925. u ime sela uputila belgijskoj princezi koja se tada udala za jednog od nuštarskih grofova (Gligorević, 2007.).

Milostiva gospođo grofice!

U znak dobrodošlice i srdačne ljubavi koju mladost ovoga mjesta prema Vama, svojoj novoj vlastelinki, osjeća, izvolite primiti ovu kitu cvijeća! Ovo je cvijeće niklo i odraslo na posvećenom zemljištu naše drage domovine Hrvatske, koja je od sada i Vaša domovina, pa pri Vašem dolasku u tu krasnu zemlju želimo da Vam boravak u njoj, uz Vašega gospodina supruga, bude ugodan i veseo, život sretan i nepomućen, brak od Boga blagoslovljen, te da Vam do groba cvijeće cvjeta i ruže mirišu.

Živjela! Živjeli mladenci!

10. NAMJENE DVORCA KROZ POVIJEST

U prvoj polovici 18. stoljeća, nakon izgradnje, dvorac je služio kao rezidencijalno središte grofa Maximiliana Gosseaua d'Heneffa. Izgradnjom župne crkve i perivoja, dvorac postaje središte naselja gdje se rado okuplja seosko stanovništvo.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća perivoj se koristi za rekreaciju grofova i njihovih gostiju. U sklopu perivoja nalazio se teren za tenis te jahaća staza.

Nakon odlaska grofovske obitelji iz dvorca, 1949., u jednom dijelu dvorca smješten je Dom umirovljenika „Stjepan Radić“ Nuštar. U njemu su bili smješteni ljudi iz cijele Slavonije. Najčešće su to bili vlasnici skromnije imovine, na kojoj više nisu imali fizičke snage raditi da bi osigurali egzistenciju, a najčešće su bili bez potomaka (Gligorević, 2007).

List *Vinkovačke novosti* iz 1968.⁴ navodi da ... *opskrbnina nije visoka zbog osobnog rada štíćenika oko uzgoja sitne stoke i peradi, kao i njihova rada na ostalim poslovima, a to je krojenje, šivanje, uređivanje prostorija i dr...*

U domu se živjelo po određenim tradicijskim načelima. Stare i nemoćne osobe *davale su se na komenciju* - dohranu i sahranu, ustupajući svu svoju imovinu, da bi zauzvrat do smrti bile hranjene, služene i pokopane (Gligorević, 2007.).

Općina Nuštar vlasnik je dvorca od 1945. Od 1945. do 1972. prostorije dvorca koristile su se za potrebe odvijanja nastave osnovne škole u Nuštru. U to vrijeme uslijedile su mnoge adaptacije i preinake unutrašnjosti za školsku namjenu. Nakon što je sagrađena nova škola u glavnoj zgradi se nalazi samo kafić koji je neprikladno uređen i narušava ambijent (http://os-zrinskih-nustar.skole.hr/?news_id=343, 12. kolovoza 2017.).

God. 1991. dvorac je oštećen u Domovinskom ratu, a sav namještaj pokraden. Na pročeljima su još uvijek vidljivi ostaci ratnih gelera i granata. Prostori interijera također su zapušteni i neodržavani.

⁴ Vinkovačke novosti (lokalno vinkovačko glasilo), nepotpisani autor teksta: *Neprikladne prostorije u Domu starih i nemoćnih u Nuštru*, br. 39, 4. listopada 1968.

10. 1. Postojeća namjena

Danas se u prizemlju glavne zgrade nalazi neprimjereno uređen kafić, a u nekadašnjem perivoju nalazi se veliki teren nogometnog kluba koji uvelike narušava izvorni ambijent. Nedavno je formirano arheološko nalazište u jugozapadnom djelu sklopa sa nalazištima avarskih ratnika. U jednoj od gospodarskih zgrada nalazi se uprava i svlačionice nogometnog kluba.

U zgradi malog dvorca 2013. otvoren je Obiteljski dom za starije i nemoćne osobe *Mali dvorac*.

11. VREDNOVANJE DVORCA S GLEDIŠTA GOSPODARSKOG / TURISTIČKOG RAZVOJA LOKALNE SREDINE

Područje Općine Nuštar, u neposrednoj blizini grada Vinkovaca i kao dio bivše Općine Vinkovci, nije se u prošlom razdoblju razvijalo kao turističko područje. Danas je to zasebna općina, ruralnih obilježja, koja zbog okolnosti iz bliže prošlosti (dio Općine neposredno nakon Domovinskog rata bilo je dijelom na privremeno zaposjednutom području, a dio u neposrednoj blizini takvog područja) nije zabilježila razvoj turizma na svojem području u okviru vlastitoga gospodarskog razvoja, pa time nije iskoristila ni potencijale prostora za turističku djelatnost.

Prema podacima dobivenim od Općine, u naseljima, i to uglavnom u općinskom središtu Nuštru, djeluje 58 gospodarskih subjekata, od čega 34 u obliku obrta. Po tipu djelatnosti, osim poljoprivrednih zadruga, svi ostali gospodarski subjekti su u djelatnosti trgovine i ugostiteljstva, dakle uslužni.

Postojeći turističko-ugostiteljski kapaciteti na području Općine Nuštar zastupljeni su isključivo ugostiteljskim objektima. Od ukupno šest ugostiteljskih objekata, najzastupljeniji su iz kategorije caffe-bar (ukupno tri objekta, odnosno 50% ukupnih ugostiteljskih objekata), zatim su dva objekta tipa gostionice i jedan tipa slastičarnice.

Na području Općine Nuštar, u okviru naselja Nuštar, Cerić i Marinci formirana su lovna područja (LP Sokol, LP Vepar, LP Srndać) koja su potencijalna područja za

razvitak lovnog turizma. Prostor Općine Nuštar po svojim prirodnim osobinama kvalitetan je za lov i lovno gospodarstvo.

U naselju Nuštar u funkciji je novoobnovljeni Dom kulture, nekadašnji objekt stare škole u kojem se održavaju razne javne i kulturne manifestacije.

U sva tri naselja na području Općine Nuštar zastupljeni su otvoreni i zatvoreni sportski tereni. U općini se nalaze tri igrališta za veliki nogomet, dva za mali nogomet i rukomet, jedna streljana za glinene golubove, jedno bočalište i dvije dvorane u sklopu osnovnih škola. Između ostaloga u naselju djeluju i stolnoteniski klub, nogometni klub, zumba i streljački klub.

Također povoljan čimbenik turističkog razvoja Nuštra je i iznimno povoljan geoprometni položaj između tri velika grada s bogatom kulturno-turističkom ponudom, a to su Vinkovci, Vukovar i Osijek. Budući da na području Vinkovaca i Osijeka ne postoji dostatan broj smještajnih kapaciteta i njihova kvaliteta je niskog stupnja, u dvorskome sklopu vrlo je moguće zamisliti novi hotel ili hostel s dvije ili više zvjezdica.

Osim blizine tri velika grada, u kojima još uvijek ne postoji reprezentativni kongresni centar, povoljan čimbenik za smještanje ovakvog sadržaja u dvorac su i njegovi prikladni prostorni kapaciteti te dimenzije i oblik prostorija.

Nuštarski dvorac bi mogli posjećivati korisnici kongresnog turizma, lovnog i ribolovnog turizma, koji ima velik potencijal razvoja u naselju ili članovi nogometnih klubova koji dolaze igrati utakmice u Vinkovce, Vukovar ili Osijek.

Kulturni i lovni turizam moguće je upotpuniti s postojećim sportskim sadržajima u naselju. Hotelski sadržaj u svojem sklopu trebao bi sadržavati i *wellness* centar, kao i manji bazen te restoran.

Dvorski sklop treba iskoristiti postojeće prirodne, kulturne i gospodarske potencijale u naselju.

12. REVITALIZACIJA DVORCA

Sadašnja namjena dvorca je nezadovoljavajuća. Dvorac stoji napušten i vrlo oštećen, a veliki potencijal dvorca i pripadajućeg parka nije ni minimalno iskorišten. Namjene koje trenutno nastanjuju dvorac i perivoj su neprikladne i neadekvatno ukomponirane, što uvelike narušava izvorni ambijent.

Zahvaljujući povoljnom prometnom položaju, neposrednoj blizini gradova Vinkovaca, Vukovara i Osijeka te poznatim kulturno-povijesnim turističkim atrakcijama poput Ovčare i Vučedola, Muzeja u Vukovaru i Iloku, Vodotornja, šetnice na Dunavu, izletišta Sopot u Vinkovcima, postojećim vrijednim lovištima na području općine, dvorac u Nuštru ima sve predispozicije za uključivanje u turističku ponudu lokalne sredine te upisivanje u turističku mapu šireg područja istočne Slavonije.

12.1. Mogućnosti revitalizacije

Budući da u Nuštru ne postoje smještajne mogućnosti za turiste, dvorac bi valjalo prenamijeniti u hotel s konferencijskim dvoranama koje je moguće smjestiti na prvom katu južnoga krila. Time bi se omogućila razna programska događanja turistima različitih profila kao što su korisnici kongresnog turizma, lovnog i ribolovnog turizma, kulturnog i sportsko-rekreacijskog .

Također, zbog prigodnog ugođaja pejzažnog prostranog romantičnog perivoja, u ponudu dvorca bi se mogla uključiti organiziranja vjenčanja i sličnih svečanih događanja. Tome u prilog ide i postojanje iznimno lijepe male dvorske kapelice u istočnom kraku.

Dvorac te cjelokupna lokalna sredina, izuzetno bi prosperirali obnovom zdanja. Turističku ponudu dvorca treba nadopuniti i privremenim manifestacijama koje mogu koristiti cijelome naselju; tako se na primjer ovdje mogu odvijati zabavni koncerti, koncerti dvorske klasične glazbe, vjenčanja u dvorskoj kapeli i perivoju, restoranu novog hotela, kiparske i slikarske kolonije, atrakcije „ručka / Božića / Uskrsa / s grofovima“ uz odijevanje i konzumaciju hrane. Moguće je pokrenuti nove folklorne smotre i tamburaške koncerte.

Između ostaloga, trebalo bi obnoviti i jahaću stazu koja je nekad postojala u osi dvorca sjeverno prema lovištu / zvjerinjaku te oživjeti povijesne staze perivoja i cvijećnjake.

Hotelska namjena u kompleksu nuštarskog dvorca može biti novo plodno tlo za razvoj novih oblika turizma u naselju kao što su lovni i ribolovni turizam, kulturni turizam ili sportsko-rekreacijski turizam. Obnovom i revitalizacijom dvorca te uključivanjem u postojeće i planirane sportsko-rekreacijske sadržaje privukao bi se velik broj turista. Ugostiteljska namjena hotela pružila bi mogućnost zaposlenja lokalnog stanovništva.

Lokalni proizvođači slavonskih proizvoda (kulena, rakije, vina) dobili bi mogućnost prodaje svojih proizvoda i konzumacije u sklopu hotelskog restorana. Hotel bi svojim sadržajima trebao stvoriti i nove vrijednosti za naselje; uređenje perivoja, nova radna mjesta, prihode od turista, dodatne *spa* i *wellness* sadržaje, jahalište i slično.

12.2. Uvjeti i preporuke za obnovu i revitalizaciju

Cijeli sklop, dvorac i perivoj, treba u potpunosti obnoviti i rekonstruirati. Prilikom obnove trokrilnog dvorca, posebice njegovog južnog pročelja, neophodno je zadržati njegova obilježja narodnjačkog romantizma.

Od stolarije su sačuvani, doduše u lošem stanju, samo izvorni dovratnici i okviri prozora, većina stakala je porazbijana, a gotovo sva vrata uklonjena. Prozore i vrata treba iznova postaviti, osim u onim slučajevima gdje su sačuvani dijelovi stolarije u dobrom stanju, što bi trebalo rekonstruirati, ukoliko je moguće. Osim izmjene pojedinih elemenata drvene građe, potrebno je zamijeniti grede krovišta i staviti novi pokrov.

Institut za povijest umjetnosti u svojoj studiji daje detaljnu analizu svih prostorija uz preporuke daljnjeg istraživanja i postavljanja sonde.

Prostor perivoja potrebno je obnoviti u duhu pejzažnog perivoja 19. stoljeća; afirmirati arheološko nalazište avarskog groblja u jugozapadnom kutu perivoja kao arheološki

park, afirmirati povijesne organske putove, cvijećnjake, klupe, sjenicu, bunar, barutanu, konjušnicu s manjim jahalištem, jezerce.

Također, povijesne putove iščitane sa stare katastarske karte potrebno je funkcionalno spojiti i nadopuniti s postojećom logikom kretanja u okolnoj stambenoj zoni te osvijetliti i opremiti klupama i koševima.

Poželjna je urbana oprema inspirirana izgledom povijesne urbane opreme 19. stoljeća u sličnim primjerima perivoja ili potpuno suvremena dizajnirana urbana oprema i osvjetljenje. Po obodu perivoja treba obnoviti postojeće pješačke staze i izgraditi nove gdje ih nema te tako formirati princip kružnog kretanja oko sklopa.

U sustavu ovog prstena oko dvorca moguće je interpolirati biciklističku i rekreativnu stazu, koja može služiti i za trčanje ili rolanje te postaviti rasvjetu i urbanu opremu.

Zapadno krilo glavne zgrade dvorca treba prenamijeniti u hotelske sobe koje mogu reflektirati ambijent izvornih soba dvorca u kojima su živjeli grofovi, uz rekonstrukciju starog namještaja i slika. Prizemlje južnog krila treba u zapadnom djelu dobiti restoran s južnom terasom, u središnjem dijelu recepciju hotela i reprezentativni *lobby* s prikazom nekadašnjeg života dvorca.

Ovaj središnji dio trebao bi biti prolazan u smjeru sjever-jug, a prostoriju koja se nalazi jugoistočno uz ulazni prostor sa stubištem treba otvoriti za naselje i javnost i u njoj također rekonstruirati ambijent nekadašnjeg života u dvorcu. Istočni dio prizemlja južnoga krila treba osigurati za upravu hotela, te salone za druženje, domjenke i zabave.

U južnome krilu na katu predviđaju se konferencijske i multimedijalne dvorane. Kapelicu treba koristiti za vjenčanja u dvorcu i za koncerte u naselju. U zgradi maloga dvorca istočno od glavne zgrade koja je nekad služila kao prostorna nadopuna i ljetnikovac treba afirmirati hotelske sobe, u povišenom prizemlju i na katu.

Pomoćnu zgradu južno od malog dvorca treba iskoristiti za gospodarski sklop hotela. Hotel se sastoji od više slobodno stojećih paviljona, pa ga možemo nazvati „raspršeni hotel“.

Ukoliko se ukaže potreba za širenjem prostornih kapaciteta hotela predlaže se nova izgradnja zapadno od glavne zgrade. U nju je moguće smjestiti potrebne dodatne sadržaje hotela kao što su *wellness* centar, *spa*, bazeni, kupke te dodatni smještajni kapaciteti.

Novoizgrađena struktura trebala bi imati suvremeno oblikovanje koje prati i poštuje logiku tradicionalne i prisutne gradnje. Ovakva dispozicija i oblik objekta pružaju nekoliko osnovnih prostornih vrijednosti; trg okružen strukturom trostrano, dva trga okružena strukturom dvostrano, ritam punog i praznog na ulici, uvlačenje ulice u „praznine“ i trgove dvorca, prolaznost i protočnost strukture u prizemlju u zoni spojnih veza krila, rahlost koja ne djeluje previše agresivno u prostoru u odnosu na okolne stambene zgrade.

Parkirališne potrebe hotela treba riješiti podzemnim garažama ispod nove strukture po obodu kompleksa.

U perivoju je moguće formirati jezerce i zasaditi nova stabla na mjestu nogometnog igrališta i u prorijeđenom obodu te zoni nove strukture. U zapadnom dijelu sklopa, južno od nekadašnjeg paromlina, predvidjeti širenje perivoja uz mogućnost ostavljanja tratine za koncerte, *land-art* intervencije ili zasaditi visoku vegetaciju.

Zapadnom području uz obuhvat planira se premještanje nogometnog terena i sklop sportsko-rekreacijskih građevina koje trebaju služiti naselju i kao nadopuna sadržaja dvorskoga sklopa. Ovdje je moguće izgraditi i veću višenamjensku dvoranu koja može služiti i kao svatovska sala, kao potpora ideji vjenčanja u dvorcu.

13. ZAKLJUČAK

Dvorac Khuen-Belassy nalazi se u selu Nuštru, na samom ulazu u mjesto. Nuštar je dobio ime po benediktinskom samostanu Sveti Duh koji je izgrađen potkraj 12. stoljeća. U srednjem vijeku Nuštar je nosio ime Monuštar (mađ. monostor-monoštor=samostan), a kasnije Nuštar. Vlastelinstvo se od početka razvijalo kao središte gospodarstva velikog zemljoposjeda, ali i kao rezidencijalno vlastelinsko središte. Izgradnja dvorca imala je tri faze. Tijekom te tri faze dvorac je doživljavao razne promijene i imao razne namjene. God. 1729. grof Gosseau gradi dvorac i kapelu od kamena, a od 1732. do 1737. gradi i kapelu uz dvorac. U drugoj fazi, za vrijeme baruna Sándora, dvorac je radikalno pregrađen. U prizemlju su formirani križni i koritasti svodovi, a današnji izgled zapadnog krila pravokutnog tlocrta pripada također ovom razdoblju. Treća faza izgradnje odvija se krajem 19. stoljeća, između 1878. i 1881. Tada dvorac dobiva konačan oblik.

Perivoj nuštarskog dvorca zaštićen je 1971. kao spomenik parkovne arhitekture. Danas se u prizemlju glavne zgrade nalazi neprimjereno uređen kafić, a u nekadašnjem perivoju nalazi se veliki teren nogometnog kluba koji uvelike narušava izvorni ambijent. Sadašnja namjena dvorca je nezadovoljavajuća. Dvorac stoji napušten i vrlo oštećen, a veliki potencijal dvorca i pripadajućeg parka nije ni minimalno iskorišten. Namjene koje trenutno imaju dvorac i perivoj su neprikladne i neadekvatno ukomponirane, što uvelike narušava izvorni ambijent. Dvorac, te cjelokupna lokalna sredina, izuzetno bi prosperirala obnovom zdanja.

14. POPIS LITERATURE

1. Vučetić, Ratko, Haničar Buljan, Ivana (2012), *Nuštar, Dvorac Khuen – Belassy*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
2. Obad Šćitaroci, Mladen, Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana (1998), *Dvorci i perivoji u Slavoniji – od Zagreba do Iloka*. Zagreb: „Šćitaroci“.
3. Ljubišić, Marin (2007), *Nuštar: zbornik*. Vinkovci.
4. Feletar, Dragutin, Đurić, Tomislav (2002), *Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema: pregled povijesti oko 270 mjesta i oko 500 zdanja*. Samobor: Hrvatski zemljopis.
5. Đurić, Tomislav, Feletar, Dragutin (1983), *Stare građevine istočne Hrvatske: izbor kulturno-povijesnih spomenika bjelovarskog kraja, Moslavine, Slavonije i Baranje*. Varaždin: NIŠRO Varaždin.
6. Szabo, Đuro (1994), *Srednjovječni gradovi u Slavoniji*. Vinkovci: Privlačica.
7. Obad Šćitaroci, Mladen (1992), *Hrvatska parkovna baština: zaštita i obnova*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana, Obad Šćitaroci, Mladen (2004) *Gradski perivoji Hrvatske u 19. stoljeću: javna perivojna arhitektura hrvatskih gradova u europskom kontekstu*. Zagreb: Šćitaroci.
9. BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI, B., OBAD ŠĆITAROCI, M. (2000) Nuštarski vlastelinski sklop s velikim perivoj. *Dvorci i perivoji*. [Online] (52/10). str. 611.-616. Dostupno na: <http://www.casopis-gradjevinar.hr/assets/Uploads/JCE-52-2000-10-06.pdf> [pristupljeno: 13. kolovoza 2017.]
10. Nepoznati autor (1968), Neprikladne prostorije u Domu starih i nemoćnih u Nuštru, *Vinkovačke novosti*. (39/10), str. 13.
11. Državni zavod za statistiku (2017), *Vukovarsko-srijemska županija- broj stanovnika po naseljima*. S mreže preuzeto: 12. kolovoza 2017. sa: https://www.dzs.hr/App/PXWeb/PXWebHrv/Selection.aspx?px_tableid=Tabela4

[16.px&px_path=Naselja%20i%20stanovni%C5%A1tvo%20Republike%20Hrvatske Stanovni%C5%A1tvo](#).

12. Nepoznati autor (2009.), A, što ćemo sa dvorcem? *Glasnik općine Nuštar*. (12/4), str. 25.-27.

12. Osnovna škola Zrinskih Nuštar, *Škola to smo mi*, <http://os-zrinskih-nustar.skole.hr/?news_id=343>. (pristupljeno 12. kolovoza 2017.)

Popis reprodukcija:

Reprodukcija 1. Općina Nuštar na karti Vukovarsko-srijemske županije (<http://www.mikanovci.hr/o-nama/karta-opcine/>)

Reprodukcija 2. Satelitska snimka Dvorca i parka oko dvorca (<https://www.google.com/intl/hr/earth/>)

Reprodukcija 3. Dio stubišta južnog krila dvorca (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 4. Vjenčani ugovor iz 1810. godine (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 5. Povelja Dobrovoljnoga vatrogasnog društva u Nuštru grofu Hinku Khuenu (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 6. Pozivnica za otvorenje Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 7. Obiteljsko stablo obitelji Kluen-Belassy i Sándor de Szlavnicza (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 8. Dvorac s južne strane (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 9. Pogled prema šumi-lovištu Zverinjak s trijema središnjeg krila dvorca (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 10. Portal dvorske kapele (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 11. Crkva Uzvišenja sv. Križa (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 12. Soba nuštarskog dvorca (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 13. Skladište plodina (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 14. Spoj Sándorova i Khuenova krila dvorca (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 15. Južno krilo hodnikom povezano s kapelicom (Izvor: <https://www.google.hr/search?q=DVORAC+KHUEN+BELASSY>, pristupljeno 10. kolovoza 2017.)

Reprodukcija 16. Trijem u ulaznom dvorištu. Pogled sa zapada (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 17. Mali dvorac između dva svjetska rata (Izvor: Nuštar: zbornik, 2007.)

Reprodukcija 18. Jugozapadno dvorište (Izvor: <http://blog.dnevnik.hr/nustarskarevolucija/2007/09/1623278123/dvorac-gosseausandorkhuen.html>, pristupljeno 10. kolovoza 2017.)

Reprodukcija 19. Nogometno igralište u perivoju dvorca (Izvor: Matea Magdić, 6. srpnja 2013.)

Dvorac Khuen-Belassy

SAŽETAK

U radu je prikazana povijest dvorca Khuen-Belassy u Nuštru. U prvom dijelu diplomskog rada opisana je povijest naselja Nuštra, položaj dvorca Khuen-Belassy u Nuštru, graditelji dvorca te vlasnici dvorca kroz povijest. U nastavku su opisane promjene koje je dvorac doživio kroz povijest, namjene dvorca kroz povijest te mogućnost revitalizacije dvorca i perivoja. Dvorac se nalazi na ulazu u mjesto, na samom rubu platoa. Izgradnju dvorca započeo je grof Maximilian Gosseau d'Heneff u 18. stoljeću. Uz dvorac izgradio je i dvorsku kapelu Uznesenja svetog Križa. U dvorcu su boravile obitelj grofa Gosseau d'Heneffa, grofovska obitelj Sándor de Szlavnicza te obitelj Khuen-Belassy. Za konačan izgled dvorca zaslužni su Antun Khuen IV. i Stjepan Istvan Möller. Dvorac je bio u vlasništvu obitelji Khuen-Belassy do 1945. Trenutni vlasnik dvorca je Općina Nuštar.

Ključne riječi: dvorac Khuen-Belassy, kulturno-povijesna građevina, perivoj, obnova

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Stručno povjerenstvo za ocjenu rada:

doc. mr. art. Aleksandra Rotar, predsjednica komisije

prof. dr. sc. Slaven Bertoša, mentor

doc. dr. sc. Sandra Kadum, član

Manor Khuen-Belassy

ABSTRACT

In this thesis is displayed the history of the Khuen-Belassy manor in Nuštar. History of Nuštar, the position of the manor Khuen-Belassy in Nuštar, the builders of the castle and owners of the castle through the history are described in the first section of this thesis. In further text are explained all the changes that the manor suffered through the history, all the purposes and the possibility to revitalize the castle and the park.

The manor Khuen-Belassy is situated at the entrance of the village, on the very edge of the plateau. In the 18th century the count Maximilian Gosseau d'Heneff ordered the construction of the manor. Apart from the castle the Chapel „Uznisenje svetog Križa“ was built. Family of the count Maximilian Gosseau d'Heneff stayed in the castle, Sándor de Szlavnicza family and also Khuen-Belassy family. For the final look of the manor Anton Khuen IV. and Stjepan Istvan Möller are responsible. The manor was in possession of the Khuen-Belassy family until 1945. Rightful owner of the castle now is municipality Nuštar.

Keywords: manor Khuen-Belassy, culturally-historical building, park, rebuilding

Supervisor: Tomislav Magdić, mag. prim. educ.

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Stručno povjerenstvo za ocjenu rada:

doc. mr. art. Aleksandra Rotar, predsjednica komisije

prof. dr. sc. Slaven Bertoša, mentor

doc. dr. sc. Sandra Kadum, član